

ปรากฏการณ์นางผมหอม

เมื่อเร็วๆ นี้ ข้าพเจ้ากับคุณเจตนาพันธุ์ ชนะสุนทร
ภักฑารักษ์ตรีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์
ลพบุรี ได้เดินทางไปสำรวจโบราณวัตถุสถานในท้องที่อำเภอ
ชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เนื่องจากทราบว่ามีปรารค์
เก่าแก่อยู่ที่บ้านโคกคลี การเดินทางในครั้งนี้เราได้เริ่มเดิน
ทางออกจากลพบุรีด้วยรถยนต์โดยสารไปยังสระบุรีเพื่อต่อ
รถไฟที่นั่น ความจริงการเดินทางไปยังบ้านโคกคลีนี้จะไป
ทางรถยนต์โดยสารจากลพบุรีถึงบ้านโคกคลีก็ได้ แต่ทว่า
เราไม่ทราบว่าจะไปต่อรถที่ใด เพราะไม่เคยไปเลยสักครั้ง
ครั้งนี้เป็นครั้งแรกด้วย ถึงอย่างไรการเดินทางทางรถไฟ เรา
ก็ไปลงที่สถานีรถไฟโคกคลีได้ เพราะได้ศึกษามาก่อนแล้ว
ว่ามีรถเร็วกรุงเทพฯ—บัวใหญ่ จอดที่สถานีนี้ และเมื่อถึง
สถานีรถไฟโคกคลีแล้วก็ถามนายสถานีได้ว่า ปรารค์เก่า
แก่ที่มีชื่อว่า “ปรารค์นางผมหอม” นี้อยู่ที่ใด และก็เป็นที่จริง
ดังที่เราคาดไว้ คือเมื่อเราลงที่สถานีรถไฟโคกคลีนี้ก็ได้อ
พบกับคุณประสงค์ มีมุข นายสถานีรถไฟโคกคลี เมื่อคุณ
ประสงค์ได้ทราบความต้องการของเราแล้ว จึงรับอาสาพา

เราทั้งสองไปดูปรารักษ์นางम्मหอม^๕นั้นทันที

การเดินทางจากสถานีรถไฟโคกคลีไปยังปรารักษ์นางम्मหอม^๕นั้น ก็คือขอโดยสารรถแท็กซี่ซึ่งบรรทุกของกินของใช้และคนโดยสารไปยังหมู่บ้านกลางป่า เนื่องจากไม่มีรถโดยสาร แต่เมื่อไปได้ราว ๒ กิโลเมตรเศษ เราทั้งสามก็ต้องลงเดิน เพราะรถไปทางหนึ่ง จุดหมายปลายทางของเราคือปรารักษ์นางम्मหอมต้องไปอีกทางหนึ่ง เราเดินไปราว ๑ กิโลเมตรก็ถึงปรารักษ์นางम्मหอม ได้สำรวจและถ่ายภาพไว้

ปรารักษ์นางम्मหอม^๕ ตั้งอยู่ใกล้กับค่านักสัตว์บ้านโคกคลี ตำบลหนองยายโตะ ห่างจากสถานีรถไฟโคกคลีประมาณ ๓ กิโลเมตรเศษ และอยู่ห่างจากตลาดหนองรีประมาณ ๒ กิโลเมตรเศษ ตลาดหนองรีนี้อยู่ริมถนนสุรนารายณ์ ดังนั้นการเดินทางไปยังปรารักษ์นางम्मหอม^๕จึงไปได้หลายทางด้วยกัน คือไปทางรถไฟสายแก่งคอย—บัวใหญ่ แล้วลงที่สถานีรถไฟโคกคลี แล้วเดินไปอีกราว ๓ กิโลเมตรก็ได้หรือนั่งรถยนต์ไปตามถนนพหลโยธิน เมื่อถึงอำเภอโคกสำโรง แยกไปตามถนนสุรนารายณ์ แล้วแยกเข้าไปยังสถานีรถไฟโคกคลี ต่อไปยังปรารักษ์นางम्मหอม^๕ก็ได้อีก

สะดวกดีแต่ถ้าหากนั่งรถยนต์โดยสารไปก็ต้องลงที่ตลาด
หนองรี แล้วเดินไปยังปรางค์นางम्मหอมอีก ๒ กิโลเมตร
เศษ ก็ได้อีกเช่นกัน

ลักษณะขององค์ปรางนางम्मหอมนี้เป็นปรางค์องค์
เดี่ยวโดด ๆ ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ไม่มีปูนสอ บัจจุบันนี้
ยอดขององค์ปรางค์หัก ทราบว่าหักไปนานแล้ว มีประตูเข้า
ภายในปรางค์ได้ ภายในปรางค์เป็นห้องโถง กรอบประตู
สร้างด้วยแท่งหินและรอบ ๆ ขององค์ปรางค์มีก้อนหินขนาดใหญ่
อยู่เกลื่อนกลาด คุณประสงค์ มีมุข นายสถานีรถไฟ
โคกคลีไต้เล่าให้ฟังว่าเดิมมีแผ่นศิลาทรายเขียวขนาดกว้าง
ยาว ๑ เมตร ยาวราว ๑.๕๐ เมตร แผ่นศิลาทรายเขียวนี้
แกะสลักเป็นรูปคนกับม้าสวยงามมาก และติดอยู่กับองค์
ปรางค์ตรงเหนือประตู แต่ถูกคนร้ายงัดแงะไปเสียแล้วเมื่อ
ราว ๑ ปีเศษ บัจจุบันนี้ยังสังเกตเห็นกรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยม
ได้ชัดเจนตรงเหนือประตูทางเข้าไปยังภายในขององค์ปรางค์
จากการสังเกตดูลักษณะขององค์ปรางค์แล้ว เข้าใจว่าปรางค์
นางम्मหอมนี้สร้างขึ้นในสมัยลพบุรี

เมื่อเราได้ชมปรางค์นางम्मหอมและถ่ายภาพไว้แล้ว
คุณประสงค์ มีมุข ได้พาเราทั้งสองไปยังตำนานกัศัตว์บ้าน

โคกคลี และได้พบกับคุณนิรันตร์ โกมุตพงษ์ สัตวแพทย์
 ด้านกักสัตว์บ้านโคกคลี คุณนิรันตร์ได้พาชมบริเวณที่ตั้ง
 ของด้านกักสัตว์บ้านโคกคลี^{นี้} ซึ่งสังเกตได้ว่าเป็นเนินดิน
 และบนเนินดิน^{นี้มี}ซากอิฐอยู่บนผิวดิน ถ้าขุดลงไปก็คงพบ
 ซากอิฐเป็นจำนวนมากแน่นอน เข้าใจว่าบริเวณดังกล่าว
 คงจะเป็นที่ตั้งของเจดีย์หรือวิหารก็ได้ คุณนิรันตร์กับคุณ
 ประสงค์เล่าว่า บริเวณอันเป็นที่ตั้งของด้านกักสัตว์^{นี้} ชาว
 บ้านเรียกกันว่า โคกคลีน้อย และยังมีเนินดินเป็นลานกว้าง
 อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโคกคลีน้อย^{นี้}มากนัก ชาว
 บ้านเรียกกันว่า “โคกคลีใหญ่”

และจะสังเกตได้อีกอย่างหนึ่งว่า บริเวณหมู่บ้านที่
 เรียกว่า “โคกคลี” อันเป็นที่ตั้งของปรารภนางผมหอม^{นี้} มี
 ลำน้ำสองสายมาบรรจบกัน คือลำน้ำสนธิกับลำพระยากลาง
 สำหรับลำสนธิ^{นี้}ไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสักที่ตำบลบัวชุม
 หรือเมืองบัวชุมโบราณนั่นเอง จึงทำให้น่าคิดได้ว่า โคกคลี
 คงจะเป็นเมืองโบราณมาก่อน เพราะทำเลที่ตั้งเมือง^{ก็นับว่า}
 เหมาะสมเพราะตั้งอยู่ริมลำน้ำสองสายมาบรรจบกันพอดี
 เหมือน ๆ กับเมืองโบราณโดยทั่วไป แต่คงไม่ใช่เป็น
 เมืองใหญ่โตอะไรนัก อาจจะเป็นเมืองผ่านจากลพบุรีไปยัง

ศรีเทพและพิมาย เพราะศรีเทพซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น ก็ตั้งอยู่เหนือโคกคลิชันไปประมาณ ๓๐ กิโลเมตรเท่านั้นเอง ทั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำป่าสักอีกด้วย จึงน่าจะทางกรมศิลปากรจะได้ทำการสำรวจบริเวณหมู่บ้านโคกคลิและปราสาทนางผมหอมนี้ให้ละเอียดต่อไป อาจจะทราบหลักฐานทางโบราณคดีเพิ่มขึ้นก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทราบว่าปราสาทนางผมหอมนี้ทางกรมศิลปากรยังไม่ได้ขุดขี้เหนียวเป็นโบราณวัตถุสถานของชาติ ปัจจุบันนี้ทางเจ้าหน้าที่ด่านกักสัตว์บ้านโคกคลิก็ช่วยเหลือให้ แต่ก็คงดูแลได้ไม่เต็มที่นัก เพราะเมื่อไม่กี่ปีมานี้คนร้ายก็งัดแงะลวดลายสลักหินอันสวยงามไปเสียแล้ว

สำหรับชื่อบ้านโคกคลิอันเป็นที่ตั้งของปราสาทนางผมหอมนี้ มีผู้เล่ากันต่อ ๆ มาว่า มีคนมาตีคลิกันที่บ้านโคกคลินี้ เพื่อชิงนางผมหอมกัน เลยตั้งชื่อว่า “โคกคลิ” เสียเลย จะจริงเท็จอย่างไรก็เป็นตำนานของหมู่บ้านที่นักโบราณคดีในปัจจุบันก็มักจะรับฟังอยู่เสมอ

เมื่อคณะของเราได้สำรวจดูบริเวณเนินดินที่ด่านกักสัตว์บ้านโคกคลิแล้ว คุณนิรันดร์ โกมุทพงษ์ ได้ขับรถบรรทุกพาเราทั้งหมดย้อนกลับไปยังสถานีโคกคลิอีก เพราะ

คุณประสงค์จะพาเราไปชมถ้ำเขาพังเหย ซึ่งเป็นถ้ำรถไฟที่เพิ่งสร้างขึ้นพร้อมกับทางรถไฟสายแก่งคอย—บัวใหญ่ การเดินทางไปก็คือนั่งรถตอกของการรถไฟซึ่งเป็นรถเล็ก ๆ ที่แล่นไปตามทางรถไฟ โดยมี พ.ต.อ.เผด็จ ทองธานี แห่งหน่วยรถไฟยานเกราะเป็นผู้นำไปในครั้งนี้ เราจึงได้ชมทิวทัศน์อันสวยงามของเชิงเขาพังเหย ซึ่งเป็นเทือกเขาที่ยาวมากพอสมควร และรถตอกได้แล่นผ่านเขาพังเหย ซึ่งมีความยาวราว ๒๕๐ เมตร เลยไปยังสถานีรถไฟโคกคลี จากนั้นคุณนิรันตร์ โกมุทพงษ์ ได้พาเรากลับไปยังท่านกัศัตว์โคกคลีอีกครั้งหนึ่ง แล้วเดินไปยังตลาดหนองรี เพื่อเดินทางกลับบุรีเพราะถึงเวลาบ่ายมากแล้ว

จากนั้นข้าพเจ้าก็กับคุณเจตนาพันธุ์ จึงขึ้นรถโดยสารจากตลาดหนองรีกลับตามถนนสุรนารายณ์ ผ่านตำบลบัวชุมอันเป็นตำบลที่เป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอชัยบาดาลในปัจจุบันด้วย สำหรับชื่อของตำบลนี้เรียกว่า “บัวชุม” นั้นเดิมทีเดียวจะมีบัวมากมายหรือเปล่าไม่ทราบได้ แต่อย่างไรก็ตาม มีประวัติมาว่า เดิมบัวชุมมีฐานะเป็นเมืองเรียกว่า “เมืองบัวชุม” ที่ตั้งเมืองนั้นเข้าใจว่าตั้งอยู่ที่ลำน้ำป่าสักกับลำสนธิไหลมาบรรจบกัน แบบเดียวกับบ้านโคกคลีตั้งอยู่

ระหว่างลำสนธิกับลำพระยากลางไหลมาบรรจบกันนั่นเอง
 ในหนังสือ “เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๖๖”
 ของสมเด็จพระยาตำราจรราชานุภาพ มีข้อความตอนหนึ่ง
 เกี่ยวกับเมืองบัวชุมว่า

“เมืองบัวชุม เมืองไชยบาดาล ๒ เมืองนี้ แต่ก่อน
 เป็นเมืองขึ้นเมืองวิเชียร แต่เดี๋ยวนี้แยกเป็นอำเภอเรียกว่า
 อำเภอไชยบาดาล ขึ้นเมืองเพชรบูรณ์”

แต่ในหนังสืออักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทยฉบับราช
 บัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงเมืองบัวชุมตอนหนึ่งว่า

“เดิมเป็นเมืองขึ้นเมืองชัยบาดาล เมื่อยุบเมืองชัย-
 บาดาลลงเป็นอำเภอแล้ว จึงยุบเมืองบัวชุมเป็นตำบล”

และในท้องที่ตำบลบัวชุมนี้เองในสมัยก่อนประวัติ-
 ศาสตร์ได้มีคนอาศัยอยู่มาก่อนแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่
 บ้านโคกเจริญ และบริเวณใกล้เคียงมีเนินดินเป็นหย่อม ๆ
 หลายแห่ง และต่อกันเป็นเทือกด้วย มีผู้พบเครื่องใช้ เป็น
 ต้นว่าขวานลูกบ๊ต เศษภาชนะดินเผาและจุฬามณีเรียรายอยู่
 ตามผิวดินเสมอ ดังนั้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙ และ พ.ศ.
 ๒๕๑๐ ได้มีคณะสำรวจไทย—อังกฤษ ได้ร่วมกันขุดค้น และ
 ได้พบหลุมศพ ๕๐ หลุม และพบภาชนะดินเผาในหลุมฝังศพ

รวมทั้งลูกปลัดทำด้วยเปลือกหอย กำไลและเครื่องประดับทำด้วยเปลือกหอย นอกจากนี้ก็มีตะปุกหิน และสิ่งอื่นๆ อีกมาก และจากการสันนิษฐานของนักโบราณคดีกล่าวว่า แหล่งที่ขุดค้นนี้เป็นแหล่งมนุษย์สมัยหินใหม่

และเมื่อกลางเดือนมกราคม ๒๕๑๓ นี้เอง คณะสำรวจไทย—อังกฤษก็ได้เดินทางไปขุดค้นยังบ้านโคกเจริญ ตำบลบัวชุมอีกครั้งหนึ่ง เข้าใจว่าคงจะพบหลักฐานอันเป็นประโยชน์ในทางโบราณคดีอีกมาก

ได้กล่าวถึงตำบลบัวชุมก็มากพอสมควรแล้ว จะได้กล่าวถึงชัยบาดาลอันเป็นชื่ออำเภอหนึ่งของจังหวัดลพบุรี ปัจจุบันนี้บ้าง ชัยบาดาลมีที่ตั้งว่าการอำเภออยู่ที่บ้านลำนารายณ์ในท้องที่ตำบลบัวชุมนั่นเอง ส่วนประวัติและตำนานของชัยบาดาลก็มีเรื่องที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

เดิมชัยบาดาลเป็นเมืองเก่ามาก่อนตั้งแต่ครั้งโบราณ และเหตุที่มีชื่อว่าชัยบาดาลนั้น มีผู้เล่าเรื่องกันต่อ ๆ มาว่า มีชายคนหนึ่งหาบของไปยังหมู่บ้านนี้ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ไกลและกันดารมาก จนถึงกับทำให้ป่าตัน จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “ชายป่าตัน” ต่อมาชื่อหมู่บ้านนี้ได้เรียกเพี้ยนมาเป็น “ชัยบาดาล” จนกระทั่งเป็นเมืองในที่สุด

ส่วนที่ตั้งเมืองชัยบาดาลโบราณนั้น เข้าใจว่าอยู่ไกล ๆ กับชัยจำปา ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของที่ว่าการอำเภอชัยบาดาลเดิมประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ปัจจุบันนี้ยังมีกำแพงดิน คูเมือง ซากอิฐ ซากพระพุทธรูปและเศษเครื่องปั้นดินเผาปรากฏอยู่

เมื่อเมืองชัยบาดาลโบราณได้ร้างไปแล้ว ต่อมาในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ เมืองชัยบาดาลก็ยังมีฐานะเป็นเมืองชั้นโทอยู่ และมีที่ทำการตั้งอยู่ที่บ้านบัวชุม ตำบลบัวชุม และเป็นเมืองชั้นเมืองวิเชียรมาก่อน ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๕๗ ทางราชการได้ส่งยุบเมืองชัยบาดาล ตั้งเป็นอำเภอชัยบาดาล และโอนไปขึ้นอยู่ในความปกครองของเมืองเพชรบูรณ์ จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ ทางการจึงได้โอนการปกครองไปขึ้นอยู่กับจังหวัดสระบุรี จึงได้ย้ายตัวที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำป่าสักตรงท่าหลวง ตำบลชัยบาดาล

ต่อมาเมื่อกรมทางหลวงได้ก่อสร้างถนนสุรนารายณ์ผ่านท้องที่อำเภอชัยบาดาลไปยังจังหวัดนครราชสีมา จึงทำให้การคมนาคมระหว่างอำเภอชัยบาดาลกับจังหวัดลพบุรีสะดวกขึ้นกว่าจังหวัดสระบุรีมาก ทางราชการจึงโอนอำเภอชัยบาดาลมาขึ้นกับจังหวัดลพบุรีตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน

๒๔๘๔ จนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับการย้ายที่ว่าการอำเภอหน้ได้ย้ายกันหลายครั้ง คือครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้ย้ายจากตำบลชัยบาดาล มาตั้งที่บ้านลำนารายณ์ ตำบลบัวชุม เนื่องจากบ้านลำนารายณ์เป็นบริเวณที่เหมาะสมกับการตั้งเมือง ทงมีถนนสุรนารายณ์ผ่านด้วย แต่ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ทางการก็ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่หมู่บ้านท่ามะนาว และได้ย้ายไปตั้งที่ตำบลชัยบาดาลตามเดิมอีกในปีเดียวกัน จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๐๓ จึงได้ย้ายกลับไปตั้งที่บ้านลำนารายณ์ตามเดิม เพราะบ้านลำนารายณ์นั้น นอกจากจะมีถนนสุรนารายณ์ผ่านแล้วยังมีถนนสายใหม่คือสายสระบุรี—เพชรบูรณ์ผ่านอีกด้วย ทงยังมีทางรถไฟสายแก่งคอย—บัวใหญ่ผ่าน และเป็นทีชุมนุมการค้าใหญ่มากแห่งหนึ่ง

ข้าพเจ้ากับคุณเจตนพันธ์ ได้นั่งรถโดยสารมาลงที่ตลาดบ้านลำนารายณ์ อันเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอชัยบาดาล เนื่องจากรถโดยสารมาสู่ระยะที่นั่น เราจึงได้เดิมชมตลาดกันครู่หนึ่ง แล้วจึงนั่งรถแท็กซี่ต่อไปยังอำเภอโคกสำโรง รถแท็กซี่แล่นไปตามถนนสายใหม่ คือถนนสายสระบุรี—เพชรบูรณ์ ซึ่งตอนนีใช้ได้แล้ว นับว่าเป็นถนน

ชั้นมาตรฐานอีกสายหนึ่งที่เดียว ต่อไปอีกไม่ช้ารถยนต์จะ
 เล่นจากกรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ได้สะดวกสบาย
 มากทีเดียว รถแท็กซี่เล่นไปตามถนนสายใหม่ตั้งกล่าว เมื่อ
 ถึงบ้านม่วงค่อมก็แยกไปตามถนนสุนทรารายณ์จนถึงอำเภอ
 โศกสำโรง จากอำเภอโศกสำโรง เราก็ต่อรถโดยสารกลับ
 ถึงลพบุรีราว ๒ ทุ่มเศษ

นับว่าวันนั้น เราเดินทางกันหลายทอดหลายต่อ ได้ชม
 โบราณวัตถุสถาน และทราบเรื่องราวของชัยบาดาล และได้ชม
 ทิวทัศน์งาม ๆ อันเป็นความสบายใจ แต่เหนื่อยกายบ้างก็ยิ่งดีกว่า
 วันหนึ่ง ๆ ไม่ได้อะไรเลย *

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน “ชาวกรุง”

ฉบับที่ ๑๕ เล่มที่ ๗

ประจำเดือน เมษายน ๒๕๑๓